

גליון מס' 297

מסכת נדה מ"ג-מ"ט

בס"ד, כ' שבט תשס"ה

◆ חנינה או חנינא?
◆ 'חזקה דרבא'
◆ תרומות ומעשרות בזמן הזה

ה שבוע בגליון

◆ בר מצווה באמצע היום
◆ בר מצווה יום אחד אחרי יום ההולדת!

◆ שיטות לימוד שונות לחידוד התלמידים
◆ "נירנבערגער", "רעגנשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר"
◆ באיזה גיל נכנסים לעול תורה ומצוות?

דבר העורך

4 שבועות!!!

תקופת ההמתנה נכנסת עתה למסגרת של חודש. חודש אחד בלבד. עוד חודש מסיימים את הש"ס. עוד חודש, מתחילים את הש"ס עוד פעם.

אם לא הייתם סופרים את השבועות בקול רם, אלא כדי שאנשים יבחינו כי הזמן חולף מהר, מהר מאד, דיינו, שח השבוע אחד מגדולי תלמידי החכמים בירושלים, אשר ירד במיוחד לבני ברק, כדי לבקר בבית המדרש למגיד שיעור הדף היומי, לרגל סיום הש"ס הקרב ובא.

* * *

הטיט הלבן ייסדק; מלבני השיש הכבדים, מחורצי המילים וספוגי הגשם, יזועו על מקומם; ירוקת עתיקת יומין תעקר ממשכנה, אדמת בית העלמין תזוע, המצבות יתרוממו לאיטן, והמתים יגיוחו מתוך הקברים.

אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שיעלה רצון מלפניו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים."

תארו לעצמכם, שח פעם לתלמידיו גאון ישראל רבי חיים מבריסק זכר צדיק לברכה, אילו היתה יוצאת שמועה, כי המתים יקומו לתחיה למשך שעה אחת, שעה בלבד, ואחר כך

דף מה/א ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא לחדד בה תלמידיו

שיטות לימוד שונות לחידוד התלמידים

במאמר הבא נרפה לרגע קט מענייני מסכתנו, ונעסוק בשיטות לימוד שונות שנרקמו ושנשזרו בחיי עמנו לאורך הדורות.

מותר לומר לתלמיד שמסכת מסויימת קלה: בגמרתנו נאמר, לגבי הלכה מסויימת שנאמרה על ידי רבי עקיבא: "ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא לחדד בה את התלמידים. במקום אחר (ובחים יגא) מודה רב הונא, כי דרשת קל וחומר מסויים נאמרה על ידו למרות שאינה נכונה, כדי "לחדד בה תלמידיו". רש"י מפרש (ד"ה "לחדד"), "שיקשו לו תשובה עליו, אי נמי, שיתנו לבם להיות חריפין לדרוש קלים וחמורים מאליהם".

תופעה זו מצויה פעמים נוספות בש"ס, כאשר מובאים דברי אמוראים אשר הצהירו כי הרצו דברים שאינם אמת בפני תלמידיהם, כדי שיעמדו מעצמם על הטעות שבדברים ויתחדדו. וכך פסק הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ד הל' ו'): "ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה בפניהם כדי לחדדן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים", וכן נפסק ב"שולחן ערוך" (יו"ד סי' רמ"ו סעי' י"ב). בספר "ניב שפתיים" (פ"ט) מובאות דוגמאות רבות להטעייה, שיש בה כדי להגביר את לימוד התלמידים, כגון, להטעותם ולומר להם, שמסכת מסויימת קלה ללימוד, על אף שסוגיותיה קשות הן.

שיטת ה"פלפול וחילוק": במהלך השנים, לאחר תקופתם של בעלי התוספות, התפתחה שיטת לימוד מעניינת במדינות מזרח אירופה, שכונתה בשם "פלפול וחילוק", ובה באה לידי ביטוי מעשי הטעייה התלמידים במידה מסויימת, כדי לחדד את מוחם, וכמו כן, כדי להגביר את חשקם ללימוד התורה. צורת לימוד זו דגלה בחלוקת זמן הלימוד לשני חלקים. החלק האחד כונה "זמן פירוש", ובשעות לימוד אלו הרב העמיד את תלמידיו על פירוש ההלכה לפי האמת והיושר. החלק האחר כונה "זמן תוספות", והוא יוחד לאמירת פלפולים בסוגיה על ידי כל המשתתפים, יהא אמת או לא, העיקר שיפלפלו (שו"ת מהר"ק סי' קס"ט). גם המהר"י ברונא (שו"ת סי' כ"ט) מזכיר דרך לימוד זו, תוך שהוא כותב, כי ב"זמן התוספות" שקלו וטרו בדקדוקים ובחילוקים דקיקים, שלא היו מדרך האמת.

"נירנבערגער", "רעגנשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר": שנים לאחר מכן, חידש רבי יעקב פולק בשיבתו הגדולה בקראקא, את דרך ה"חילוקים", הבנויה על פלפולים ארוכים ועל דמיון קלוש בין הנושאים הנידונים. דוגמא לדרך חידוד תלמידים זו ניתן למצוא בחידושי מהר"ם מלובלין (ב"ב קמח"א) הכותב דברי פלפול ומסיים: "ואפסיק מזה, כי אין כוונתי לזה בחיבור זה, ולא כתבתי זה אלא כדי להלהיב לב התלמידים, ולפתוח לפניהם פתח העיון וחידוד הלכה". יש לציין, כי רבים מגדולי הדורות התנגדו לדרך לימוד זו, בהם המהר"ל מפראג (נ"דך חיים"), השל"ה (שבועות) וכן המהרש"א (חידושי אגדות ב"מ

פרנס השבוע

לעילוי נשמת

הר"ר מנחם דב מוסטוביץ ז"ל ב"ר אליעזר יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ג שבט תשמ"ט ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו הר"ר אליעזר יצחק מוסטוביץ ומשפ' שיחיו - בלגיה

נר ה'

נשמת אדם

גבאי בית הכנסת יקר!

"מאורות הדף היומי" מתעתד אי"ה לפתוח 64 שיעורים חדשים לקראת תחילת לימוד מסכת ברכות מסדר הדף היומי

בידך המפתח לגיבוש קהילתך סביב שיעור הדף היומי

מוקד הדף היומי: 1800-20-33-11

64

שיעורים

ישובו לעפרם עד תחיית המתים.

תארו לעצמכם.

התארגנות רבתי, הכוללת את כל ענפי המשפחה לדורותיה, תערך בצורה מדוקדקת. שידורים מיוחדים יערכו מבית קברות אחד למשנהו, כדי להפגיש בין שני מתים אשר מעולם לא ראו זה את זה, ובמהלך השעה הבודדת, לא יספיקו להפגש פנים אל פנים. צוות סופרים יסקוד על עריכת מיוחדת של קורות המשפחה מיני נטמן הסב בעפר ועד היום, בצורה מתומצתת בלבד, כדי שלא לגזול מזמנו-זמנם. גדודים של בני תורה יצבאו על קברות גדולי הדורות, כדי לזכות לחזות בזיו פניהם. יהיו אחרים אשר יטרחו להביא לנפטר החי, את המאכל האהוב עליו ביותר, שולחנות מפוארים ייוחדו בכל פינות בית העלמין, עמוסים בכל טוב. המונים יאגפו את בתי העלמין מכל עבריהם, בהם עיתונאים אשר יחפצו להשיג ראיון בלעדי עם אישיות מפורסמת זו או אחרת.

להמשיך?

איש לא יעצום עין בלילה שלפני היום הגדול. **סקרים** רבים יתפרסו לעצמם עמדה טובה במרכז בית העלמין, צוותי הצלה וחרום יתפרסו בכל המקומות, כדי להציל את החיים אשר עלולים למות בעקבות המפגש עם המתים. כל הארץ תעטה חג. איש איש יסע במיטב מחלותיו לקראת הפגישה הנרגשת ביותר בימי חייו.

מספר דקות טרם השעה היעודה, מכונית לא תנוע, איש לא ידבר, אף אחד לא ירים את ראשו, הדרכים יהיו שוממות. בתי הקברות יהיו מלאים באנשים חיים, כפי שלא היו מעולם, הנועצים את עיניהם במצבות הלבנות. בבוא הרגע, הכל יחסירו פעימה. עוד טרם יהיה סיפק בידם להבחין כיצד הדבר התרחש, הוא יקום ויהיה. כל שוכני הקברים יתייצבו ליד מקום משכנם, ינערו את העפר מראשם, ימצמצו מול השמש, ינפנפו בזריזות לשלום לעבר קרוביהם הנרגשים, יפשילו את ידיהם אל שולי תכריכיהם, יקפלו אותם עד ברכיהם... יתחילו לרוץ כל עוד נפגשם בם. **"סבא, אבא, פעטר, זיידא... חצקל, משה",** כלום, שום דבר. הם ירוצו כפי שלא רצו בחיי חיותם.

מהומה רבתי תתרחש בבית הקברות.

תחת השמחה תבוא הבהלה, חלק ההתרגשות תבוא ההתעשתות, הכל יאחזו בידיהם של צאצאיהם ויחישו את פעמיהם אחר הסב הנמלט. מי יודע, אולי הוא נזכר באיזו כספת עמוסת דולרים, או גרושים מימי התורכים. הארץ תרעד מן הפסיעות ההולמות. ענני אבק יכסו את השמים, ומכל עבר ניתן יהיה לחזות בקבוצות גדולות, בראשן אנשים עטויים תכריכים לבנים, וקנס מתבדר ברוח, שועטים קדימה, ואחריהם קהל המון ורב של אנשים נשים וטף הדולקים אחריהם בפנים משתאות.

לא כספת, לא דולרים, מאומה.

בתי הכנסיות ובתי המדרשות ימלאו בהמון אדם לבוש תכריכים. המתים אשר קיבלו שעת חיים נוספת יעוטו על הגמרות, יכסו אותן בנשיקות, יחבקו אותן בחום, יפתחו אותן ויתחילו ללמוד בהן בהתמדה. אותה שעה, המצרך המבוקש ביותר יהיה גמרא. **"אין** התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה", אמר הגאון רבי חיים לתלמידיו. אם אדם היה מתאר לעצמו כי הוא מת שחוקצה לו שעת חיים אחת, הרי הוא יודע היטב מה היה עושה באותה שעה - לומד תורה. נו, וכעת, שהוקצו לו לאדם חיים שלמים...

יהודי יקר. לקביעת עיתים לתורה באיזור הקרוב למקום מגוריו, טלפן עכשיו למוקד מאורות הדף היומי 03-6164725.

פהא). שיטת ה"חילוק" כונתה במספר שמות, שאיפיינו גוונים שונים של צורת לימוד: "נירנבערגער", "רענגשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר" ועוד. שמות מרתקים אלו, המצוטטים בשליה (שם) ובמקומות נוספים, גירו את סקרנותם של מספר אנשים שביקשו לעמוד על הסגנון המיוחד שמאפיין כל אחד מן השמות הללו, כלהלן.

"נירנבערגער" - פעמים יש בתלמוד מחלוקת אמוראים, והגמרא מביאה קושיה בשמו של אמורא מסויים על שני צדדי המחלוקת. ישיבת "נירנבערג" שעל שמה כונתה צורת "חילוק" זו, נודעה בכך, שרביה דירבנו את תלמידיהם לפלפל בחיפוש אחר שיטה שלישית, שונה משני צדדי המחלוקת, ולהתאימה לדרכו של האמורא שהקשה על שני הצדדים.

"רענגשבורגר" - פעמים נמצא בתלמוד, שהתלמיד שואל את רבו לפירוש הלכה מסויימת, ולאחר שרבו עונה לו התלמיד חוזר ומקשה על דבריו מברייתא. נשאלת השאלה, אם התלמיד ידע את הברייתא, מדוע לא הציגה לפני רבו בתחילה? בישיבת "רענגשבורגר", שעל שמה קרויה שיטה זו, התבקשו המפלפלים להמציא דרך שלפיה התלמיד התכוון לשאול באופן מסויים, ולאחר שרבו ענה לו כי עליו להבין את ההלכה באופן אחר, אזי, הקשה התלמיד מן הברייתא. גם צורת לימוד זו מוזכרת על ידי המהר"ם שיף (שבת קט"ו וראה בבאור שם).

"אויסברענגר" - עיתים הגמרא מביאה ברייתא שלמה, כדי להקשות מחלקה הקטן על הלכה מסויימת. על פי שיטת "אויסברענגר" עמלו התלמידים להבין מדוע נצרכה הגמרא לצטט את הברייתא כולה, ובפלפולם הם ניסו להסביר מדוע ללא ציטוט כל חלקיה של הברייתא, היה ניתן ליישב את הקושיה. שמה של צורת לימוד זו הוא "אויסברענגר", בשפת האידש: הבאת הדבר עד סופו.

"בלויזר" - יש שבמאמר אחד עוסקים בעלי התוספות בשני נושאים שונים, שאינם קשורים זה לזה, והמפלפלים תרו אחר דרך לקשר ביניהם. הכינוי "בלויזר" נגזר מן המילים "בלא זאת". כלומר, בלא זאת, לא ניתן להבין את זאת [ראה באריכות בספר "מלאכת מחשבת" לרבי שלמה גרינשפאן, ראש ישיבת עץ חיים בלונדון, ובספר "עיונים בדברי חז"ל לרבי חנוך ארנטרובי, רבה של מינכן].

דף מה/ב

באיזה גיל נכנסים לעול תורה ומצוות?

הכל יודעים, כי הנערה בת השתים עשרה והנער בן שלש עשרה השנים, אשר להם סימני גדלות, נכנסים לעול תורה ומצוות, והם כגדולים לכל דיני התורה.

במשנתנו אמר המשפט הבא: "בת שתיים עשרה שנה ויום א' נדרה קיימין... בן י"ג שנה ויום אחד נדרין קיימין". על תוספת המילים "ויום אחד", נקבצו ובאו גדולינו כשבפיהם שיטות שונות לבאר, אימתי באמת הופכים הנערה והנער לברי מצוות.

בר מצווה באמצע היום: יש הסוברים, כי בה בשעה שהתינוק נולד, כעבור שלש עשרה שנים הוא הופך לגדול, אף לא דקה אחת טרם לכן! מעתה, מי אשר נולד בבוקר, הרי הוא קטן לכל דבר ועניין בעת שחוגגים את בר המצווה בליל יום הולדתו ורק בבוקר, בשעת לידתו, הוא נכנס לעול תורה ומצוות. לדעתם, זו כוונת המשנה "בן י"ג שנה ויום אחד", לאמר, הוא אינו נכנס לעול תורה ומצוות מיד במלאת לו שלש עשרה שנים, כי

אם במהלך היום הראשון של שנתו הארבע עשרה (רב אחאי גאון שאילתות סוף פרשת בחוקותי, ריטב"א בסוגיינתו - עיי' דברי תמודות על הרא"ש כאן פי"ה אות ה' ושי"ח חו"מ סי' ל"ה ס"ק א' בדעת תוס' ברי"ה י"א ד"ה "בן" ותוספות לעיל מד"ב ד"ה "שלשים", רש"י ערכין יח"ב, ועיי' "משנה למלך" הלי אישות פ"ב הלי כ"א).

שיטה זו מהווה כר נרחב לשאלות על אודות נער בר המצווה המתחייב במצוות באמצע היום, אם עליו לחזור ולקיים מצוות שקיים בתחילת היום, בעודו קטן, וכגון, קריאת שמע של שחרית שקרא בבוקר, עליו לקרוא שנית, אם עוד לא חלף הזמן, בתור נער החייב במצוות, שהרי בבוקר הוא קרא כקטן.

בר מצווה יום אחד אחרי יום ההולדת!: בעל התוספות יום טוב (ראה ב"דברי תמודות" שם) טוען, כי מדברי מספר ראשונים מוכח כן, והוא מוסיף ומפרש את המילים "ויום אחד" כפשוטן ממש! לדעתו, עד מלאת לנער שלש עשרה שנים ועוד יום שלם, עדיין אין להתייחס אליו כאל מי שנכנס לעול תורה ומצוות. טעם הדבר, מפני שבני אדם אינם מקפידים על שעת הלידה המדוייקת אלא על יום הלידה, לפיכך "אמרו חכמים, שצריך עוד יום אחד כדי שאף על פי שהיה נולד סוף יום, הנה לכשנשלם היום האחד הנוסף על השנים, כבר עברו שנים ההמה שאנו צריכים לדעת מעת לעת ממש". ואף על פי שיש בדבר גם קולות, שבכך פוטרים את הנער החייב במצוות עד סוף היום, "לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים, אלא קבעו יום אחד שלם".

בעל התוספות יום טוב אינו היחיד הנוקט בדעה זו. קדם לו בשנים רבות המהר"י ברונא (מובא בבה"ט סי' נ"ג ס"ק י"ג), וכן כן סובר גם בעל "עפר יעקב" (מובא ב"פחד יצחק", ומוזכר בשו"ת "זרע אמת" י"ד ליקוטים לאו"ח, סי' נ"ג).

יש הסוברים כי ראוי לחשוש לשיטה זו (ראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"א, ושו"ת מהר"ם מברסק ח"א סי' צ"ד בשם שו"ת "שבות יעקב" ח"ב סי' קכ"ט), וגם בימינו כתב הגרי"י וויס זצ"ל, בעל ה"מנחת יצחק" (שו"ת ח"י סי' י"ז), כי המדקדקים בכך תבוא עליהם ברכה.

ברם, אין זה עיקר ההלכה, מאחר שרוב הפוסקים (עיי' מג"א סי' נ"ג ס"ק י"ג, סמ"ע בחו"מ סי' ל"ה ס"ק ב', ש"ך שם ס"ק א' ו"יתומים" שם, שו"ת "נודע ביהודה" תנינא או"ח סי' ו', "חיי אדם" כלל כ"ט סי' י', "משנה ברורה" או"ח סי' נ"ג ס"ק ל"ג, ועוד) נוקטים להלכה, כי מתחילת יום הלידה הנער נכנס לעול תורה ומצוות [מקצת היום ככולו], שכן משמעות הסוגיות ודעת רבים מן הראשונים. לדעתם, המשנה הוסיפה את המילים "ויום אחד" כדי למעט את הכלל ש"שלושים יום בשנה חשובים שנה". כלומר, לאור כלל זה ניתן היה לטעון, כי נער בן שתיים עשרה שנה

.....
המנונין לזכות את הרבים בסיפור מעיניו,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

כל צדיקות וטובות אמרו יחד בן סלומה ואחיו כאילו "מביא מבול לעולם".

בתפוצות ישראל באירופה נפוץ המעשה הבא. **מעשה** באיש שהיה ידוע כמי שאינו חנון, שעבר לפני התיבה בתענית גשמים, ולהפתעת הכל - מיד לאחר התפילה החל גשם יורד.

מספרים כי רב העיר ביטל את ה"מופת" מכל וכל: אנשים שכמותו מסוגלים להביא גם מבול לעולם...

דף מה/ב בת שלוש שנים ויום אחד מתקדשת **חופה לפני מעשים טובים**

רבי שלמה הכהן, בעל ה"חשק שלמה", כותב בהקדמתו לספרו שו"ת "בנין שלמה": אחי רבי בצלאל הכהן בעל ראשית ביכורים והגהות "מראה כהן" נישא עוד קודם הגיעו לגיל מצוות. אבינו היה ממליץ על כך שנתקיים בו שנתגדל "לתורה לחופה ולמעשים טובים". קודם - בגיל שלש - נכנס לתורה, אחר כך - לחופה, ורק לאחר מכן - בגיל י"ג הגיע למעשים טובים...

דף מה/א בן תשע שנים ויום אחד **מכניסים ארוכים**

בתולדות היהודים במזרח אירופה ידועות מספר תקופות בהן מיהרו הכל להשיא את בניהם ואת בנותיהם צעירים לימים, כגון, בראשית ימי ניקולאי הראשון - "ימי הבהלה" - בהם נזרה גזירה על גיוס ילדים לצבא ושמעות טענו כי הנשואים פוטרם מן הגיוס, ואם מפני גזירות המגבילות את אפשרות הנישואין (ראה על כך בפתיח תשובה אהע"ז סי' מג שריכוז תשובות מהאחרונים העוסקים בשאלות שהתעוררו אז).

מאותם ימים נותר הסיפור על אורח שבא לעיירה וראה ילד סובב בטל בחוצות. הלמאי אין אנה הולך ל"חדר"? שאלו. נישאתי אמש, השיב, ופטור אנוכי מהלימודים. אם כן, שנשוי אתה חזר האורח ושאל, מדוע אינך לובש מכנסיים ארוכים כדרך הנשואים? פשוט מאד, ענהו העולה. אתמול אנוכי נישאתי, ולבשתים. היום - אחי נישא, ולפיכך לקחם ממני...

דף מה/ב בת אחת עשרה שנה ויום אחד **בין קטן לגדול**

עניינו של מופלא הסמוך לאיש, היינו נער ונערה בשנה הסמוכה לגיל המצוות, שנדרהם נדר והקדשם הקדש - מתבאר בדברי בעל ה"שם ושמואל" (סוף ויקרא).

גדול יכול לפעול על ידי מחשבה, ואילו הקטן פועל על ידי מעשים בלבד, אם עשה, עשה, אם לא עשה אלא חשב - לא פעל מאומה.

"מופלא הסמוך לאיש" הוא ממוצע בין גדול לקטן - אין לו מחשבה, אבל דיבור יש לו, נדרו נדר והקדשו הקדש...

דף מה/ב בת שנים עשרה שנה ויום אחד **גיל המצוות**

סימן מעניין לגיל המצוות אצל בן ובת מובא ב"ספר החיים": "זה בן וזו בזה". כלומר, זה, הזכר, ב'זו' - גימטריה 13, וזו, הבת, ב'זה' - גימטריה 12...

דף מה/ב בן י"ג שנה ויום אחד **מלכות ובר מצוה**

במדרש פליאה נאמר: מנין ש"בן שלש עשרה למצוות"? זה שאמר הכתוב "ארבעים יכנו לא יוסף".

בגמרא (בבא מציעא פ"ב) שהכו את אליהו שישם מלכות. המהרש"א מבאר, כי מניין המלכות הוא לעולם פי שלושה מגיל עונשין, וכשם שבית דין של מטה מענישים מגיל שלש עשרה - שלושים ותשע מלכות, פי שלש משלש עשרה, כך בית דין של מעלה מענישים מגיל עשרים, מלקים שישם מלכות.

הוי אומר, מהפסוק "ארבעים יכנו לא יוסף" למדנו לגיל 13 למצוות... "ישי לבר מצוה" תל"ד.

ושלושים יום חייב במצוות. דעה זו ביקשה המשנה להפקיע ולומר, כי עד מלאת לנער שלש עשרה שנים תמימות במילואן, הוא אינו חייב במצוות.

אף בעל התוספות יום טוב בעצמו אינו חורץ את דבריו; הוא מדגיש, כי רגילות העולם היא, שנער בר המצווה מתחייב בעול תורה ומצוות החל מן הלילה, "ולכן לא אכריע כדברי למעשה, אלא אם כן שיהיו נראים הדברים גם לשאר חכמי הדור נר"ו".

דף מה/ב וסימניך וזאת לפניך בישראל **חנינה או חנינא?**

בהלכות גיטין מייחסים חשיבות מיוחדת לכתיבה מדויקת של השמות, מפני שבגט הכריתות כותבים את שם הבעל ואת שם האשה המתגרשים, ויש לדייק היטב באיות שמותיהם. ספרים לעשרות ותשובות למאות ולא לפים התחברו על נושא זה, לברר את אופן הכתיבה המדויק של שמות שונים, במיוחד השמות שאינם מופיעים בתנ"ך. אחד השמות שהעסיק את גדולי הפוסקים, אשר דנו כיצד לכותבו, הוא שם המופיע בגמרא: חנינא, חנינא, או חנינה?

בסדר השמות למהר"ם ר' יוזפיש (נדפס גם בסוף שו"ע אהע"ז מהדורת ראש פינה) נכתב "חנינא - באלף. בהגהות ברכת המים (שם) מובא, כי המהרש"ל חלק על כך (בי"ם של שלמה) וכתב, כי לכתחילה יש לכתוב 'חנינה', ואף על פי שבתלמוד נכתב 'חנינא', אך במסכת סנהדרין (צ"ח) נאמר, כי מקורו של שם זה הוא בפסוק (ירמיה ט"ז) "אשר לא אתן להם חנינה". אם כן, הוא אומר, 'חנינה' הוא שם משמות הקודש, אשר בשפה הארמית שונה ל'חנינא', אך אנו נדבק בלשון הקודש, שהרי איננו דוברי ארמית.

מחלוקת רבתי זו בין גדולי הפוסקים, משיקה לסוגייתנו באופן מפתיע.

בגמרא נאמר, כי רב ורבי חנינא נחלקו עם רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, לגבי סוגיית "תוך זמן כלאחר זמן". הגמרא מביאה על כך: "אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך וזאת לפניך בישראל". מה פשר דבריו, איה הוא הסימן? בכך דשו רבים ופירושים שונים נאמרו בנידון. רש"י מביא שני פירושים, אחרים הוסיפו ופירשו בדרכים אחרות (עיי' הגהות הר"ל כאן ועוד). אחרונים רבים, ביניהם ה"סדרי טהרה" (כאן), הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בהגהותיו ל"בית שמואל" שמות אנשים שם), הגאון רבי יוסף שאול נתנון זצ"ל, בעל ה"שואל ומשיב" (בהגהות ש"ל למורה שם) ומהר"ב רנשבורג (כאן), מציינים את דברי הראנ"ח בדרשותיו, מהם עולה, כי "בישראל" הוא בגימטריה "רב ורבי חנינה" - 543, אשר שניהם סוברים כי "תוך זמן כלפני זמן", - **"לפנים בישראל"**. הרי לנו, כי שמו היה 'חנינה' ולא 'חנינא'...

ואילו מהר"ם רנשבורג עצמו, מגיב בספרו הידוע למסכתנו, "פתחי נדה חכמת בצלאל", כי לא זו בלבד שהראנ"ח עצמו כתב את שמו של רבי חנינא באלף רבתי, אלא שאף אין זה מסתבר ש"ואו" החיבור - "ורבי חנינא" - יצורף לחשבון הגימטריה. נראה יותר, הוא מסיק, כי כוונת הראנ"ח, שהמילים "רב, רבי חנינא", על עשרת אותיותיהן הן בגמטריה "בישראל".

לסיום נציין את דברי ה"מקדש מעט" (על שמות אנשים) כי כל הנידון אינו אלא כאשר אדם הקרוי חנינא אינו רגיל לחתום את שמו, ואינו יודע אם ה"אלף" חותמת את שמו הפרטי, או האות "הא".

דף מו/א קטנה שהגיעה לכלל שנותיה

'חזקה דרבא'

לומדי הדף היומי מתוודעים השבוע לאחד ממושגי היסוד בתלמוד הבבלי: "חזקה דרבא". כידוע, קטן פטור מן המצוות, וגדול חייב במצוות. מי הוא גדול ומי הוא קטן? ובכן, שני תנאים לדבר, שנים וסימנים. בן מתחייב במצוות בגיל שלש עשרה, בת מתחייבת במצוות בגיל שנים עשרה, ובתנאי שהופיעו גם סימני בגרות. רבא מחדש, כי בן שלש עשרה נחשב כגדול גם ללא ידיעה ברורה על אודות סימני הבגרות, משום "חזקה", חזקה שהרי הוא ככל בני גילו וסימניו עמו. זו היא חזקה דרבא.

להלכה נפסק (רמ"א או"ח סי' רנ"ה סעי' ה' ו"מגן אברהם" סי' ק"ז ו"משנה ברורה" סי' ק"א ו"ש"ק מ', וכן ברמ"א סי' קצ"ט סי' ומג"א סי' ומשנ"ב סכ"ז), כי ניתן לסמוך על חזקה דרבא במצוות ובדינים מדרבנן, אך לא לגבי דינים מן התורה. לפיכך, נער בן שלש עשרה שכזה, מצטרף למניין, שתפילה בעשרה היא מדרבנן (רמ"א ו"משנה ברורה" או"ח סי' שני"ה), כמו כן הוא יכול להיות שליח ציבור, וליזמן בברכת המזון, שכל אלו מדרבנן. ברם, הוא אינו מוציא את הגדול בברכת המזון, בקידוש בליל שבת (ועיי' ביאור הלכה סי' רע"א סעי' א'), בתקיעת שופר ובכל המצוות שהן מדאורייתא.

ובכן, ברור לנו, כי נער זה אינו מוציא את הגדולים ידי חובתם. עדיין מוטל עלינו לברר, אם נער בן שלש עשרה שלא נבדקו סימניו, רשאי להוציא ידי חובה את חברו, נער בן שלש עשרה שגם סימניו לא נבדקו. הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל ("מטה אפרים" סי' תקפ"ט סעי' ז'), עוסק בנושא זה והוא קובע, כי הוא אינו יכול להוציא ידי חובה.

ספק ספיקא: כאשר נבדוק מקרה זה ניווכח, כי לכאורה, לפנינו ספק ספיקא אשר לכאורה, יש להקל בו. שכן, הנער המבקש לתקוע בשופר לחבירו הוא ספק גדול ספק קטן, ואף אם הוא קטן, הרי יתכן שגם חברו קטן, הרי זה ספק ספיקא שיש להקל בו. אולם, יסוד גדול שהניחו בעלי התוספות במסכתנו בהגדרת אופני ההיתר של "ספק ספיקא" קובע, כי לא ניתן להשתמש בהיתר "ספק ספיקא" בנידונינו, כלהלן.

בעלי התוספות (לעיל כט"א ד"ה "יתשב לזכר") כותבים, כי אין להשתמש בספק ספיקא היוצר

שתי קולות הסותרות זו את זו [ראה שם לגבי מפלת ואינה יודעת מה הפילה]. שהנה, כיצד נגיב, אם לאחר תקיעת השופר, הנער השני יבקש להוציא את חבריו התוקע ידי חובת מצווה דאורייתא, נניח קריאת שמע. הרי גם במקרה זה נקבע, כי הוא יכול לקרוא עבור חבריו, שמא הקורא קריאת שמע גדול, וגם אם הוא קטן, שמא התוקע קטן. נמצא, כי פעם אנו מנפנים בכך שהתוקע הוא גדול וחבריו קטן, ופעמים להיפך... זו אינה דרך להקל בספק ספיקא (עיי' "טורי אבן" ראש השנה כט"א ד"ה טומטום, וראה בספר הלכות והליכות בר מצווה עמ' מ"ג).

דף מ"ב תרומה בזמן הזה דרבנן

תרומות ומעשרות בזמן הזה

במשך דורות רבים, הלכות תרומות ומעשרות היו מעין "הלכתא למשיחא". ברוך ה', זכינו, יושבי ארץ הקודש, לקיים מצווה חשובה זו, והשבוע לומדי הדף היומי עוסקים רבות בשאלה, אם הפרשת תרומות ומעשרות בזמננו היא מצווה מן התורה, או מדרבנן. להלכה נפסק ("שולחן ערוך" יו"ד סי' של"א סעי' ב'), כי "בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא, אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדבריהם, מפני שנאמר 'כי תבואו', משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא".

מקור דבריו של ה"שולחן ערוך" בדברי הרמב"ם (הל' תרומות פ"א הל' כ"ו) הכותב: "התרומה בזמן הזה... אינה מן התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם... וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם".

נידונים רבים מאד התפתחו סביב נושא חשוב זה, תרומה מן התורה או מדרבנן, ומה היא הגדרת המצווה ותקנתה. במאמרנו הנוכחי נתמקד במעמדה של תקנת החכמים להפריש תרומות ומעשרות בארץ ישראל.

הפרשת תרומה על ידי 'ברירה': קיימים הבדלים רבים בין דינים ומצוות מן התורה לבין דינים ומצוות שתוקנו על ידי חכמים. אחד ההבדלים בא לידי ביטוי בדין 'ברירה'. דין ברירה נוגע להלכות רבות, ביניהן הפרשת תרומות ומעשרות. פעמים שאדם אינו יכול להפריש תרומה ברגע זה, והוא חפץ לאכול מן הפירות. אזי, באפשרותו לומר, כי הפירות שיוותרו לאחר אכילתו יהיו תרומה. בהפרשה מסוג זה הוא משתמש ב"ברירה", שאף על פי שבעת אין ידוע אלו פירות יותרו עם סיום אכילתו, כבר כעת פירות אלו מופרשים. ברם, להלכה נפסק (עיי' הגמרא בבבא מציעא לח"א עיי' רמב"ם הל' יו"ט פ"ה הל' כ'), כי אין משתמשים בהיתר 'ברירה' כי אם לדינים ולהלכות מדרבנן.

תקנה דרבנן שיש לה 'עיקר מן התורה': לכאורה, תקנת חכמים להפריש תרומות ומעשרות בארץ ישראל, אינה שונה מיתר הדינים והמצוות מדרבנן, והיה מקום להתיר להפריש כיום תרומות ומעשרות על ידי 'ברירה'. ברם, יש תקנות חכמים שמעמדן שונה מיתר תקנות חכמים, בלשון חז"ל: "יש לו עיקר מן התורה", ודינם כמצוות מדאורייתא. לגבי הפרשת תרומות ומעשרות נחלקו גדולי האחרונים, וה"חזון איש" זצ"ל מוכיח כשיטות הסוברות, שגם תקנת חכמים להפריש תרומות ומעשרות "יש לה עיקר מן התורה", וממילא, אין משתמשים בהיתר 'ברירה' להפרשת תרומות ומעשרות (ראה "דרך אמונה" הל' תרומות פ"א סי"ק קצ"ג, ו"חזון איש" דמאי סימן ט"ז).

**בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגידי השיעורים**

"מאורות הדף היומי"
מוציאים לאור בימים אלו גמרות
מפוארות ומבוארות בהוצאה חדשה
ומיוחדת עבור לומדי הדף היומי
על מסכת

ברכות

במחיר מסובסד בסך 16 ₪ בלבד

לפרטים והרשמה ניתן לפנות
לפנחס במשרדי "מאורות" טל. 03-
6164725

לעילוי נשמת

מרת **שרה סטולוביץ** ע"ה

בת הר"ר אליהו ז"ל

נלב"ע י"ד שבט תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בעלה, בניה
ובני משפחתם

לעילוי נשמת

חכם **מאיר רפאלי** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע ז' שבט

הר"ר **משה לייב אלטמן** ז"ל

נלב"ע כ"ו שבט תש"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה

לעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר וידר** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"א שבט תש"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **דב וידר**

ומשפ' שיחיו - נתניה

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר קאהן** ז"ל ב"ר שמואל צבי ז"ל

ומרת **מלכה צביה קאהן** ע"ה

ב"ר זכריה ז"ל נלב"ע כ"ו שבט תשכ"ט

ולע"נ מרת **שרה פרומה וייץ** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ד"ר רפאל וייץ שיחי

הר"ר **בנימין וז' לאה קרניאל** שיחי

תקליטור

"מאורות הש"ס"

על מסכת נדה דף מ' - נ"ז

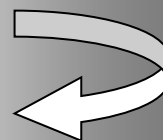
לצפיה + MP3

Les Cd Rom en langue française

sont disponibles au : 03-6168939

היכוננו !!

לכנס מגידי השיעורים הארצי

כהערכות להתחלת לימוד מחזור י"ב מסדר הדף היומי

הכנס יתקיים אי"ה במוצש"ק פר' תרומה

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: ר' הרב וגמון 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243

למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il